

In het spoor van Vincent

Een experimentele Mankes voor Museum Belvédère

Gedurende een korte periode experimenteerde de jonge Jan Mankes onder invloed van het werk van Vincent van Gogh met een grovere penseelvoering. Al snel besloot hij echter terug te keren naar de dunne en glad geschilderde werken die hij vóór die tijd maakte. 'Ieder vogeltje zingt op zijn

manier', schreef hij zelf over deze ommekeer, en 'Vincent navolgen en geen Vincent van geest zijn ('t is misschien niemand toe te wensen) is onzinnig of misdadig.' Onlangs kon een werk uit deze bijzondere periode voor Museum Belvédère worden aangekocht.

Met de verwerving van vier schilderijen van Jan Mankes was 2015 voor Museum Belvédère al buitengewoon succesvol. Onverwacht kon nog een vijfde aanwinst worden bijgeschreven dankzij de snelle besluitvorming van de Ottema-Kingma Stichting en de Vereniging Rembrandt: *Slootje met overhangende dopheide*.¹ Het werk van Mankes is goed vertegenwoordigd in Nederlandse musea, maar beide instellingen waren van oordeel dat het schilderij een wezenlijke aanvulling betekende op de Collectie Nederland. Het onderscheidt zich in meerdere opzichten van andere werken in Mankes' oeuvre. Niet alleen is de schijnbaar willekeurige beelduitsnede ongevoerd voor hem, ook de techniek met relatief losse schildertoetsen wijkt af.

Mankes staat vooral bekend om zijn dun en glad geschilderde werken, waarin de penseelvoering zich nauwelijks laat traceren. In de loop van 1913 begint hij daarnaast de mogelijkheden te verkennen van een meer geprononceerde penseelstreek, waarbij hij zich liet inspireren door het werk van Vincent van Gogh. Zijn bewondering voor deze kunstenaar komt vooral tot uitdrukking in het schilderij *Geitje bij bloeiende boom*, waarin de bloeiende pruimenboom onmiddellijk naar Van Gogh verwijst. In zijn sporadische experimenten met een smeüiger verftoets blijft hij overigens zijn uitgangspunten trouw, want zijn volle concentratie gaat ook in deze werken uit naar vorm en tekening.

Wat in deze schilderijen, maar vooral in *Slootje met overhangende dopheide* opvalt, is dat er weliswaar sprake is van een geprononceerde

verfhuid, maar dat de verfsporen niet uit de vrije hand zijn getrokken. In het slootje met heide is elke veeg en elke toets met grote zorgvuldigheid opgebracht, zich voegend naar de identiteit van de verschillende onderdelen van de voorstelling – van boven naar beneden: de dopheide, de zanderige slootkant, het spiegelende wateroppervlak en het donkere slootwater. De verf van de met dunne penselen opgebrachte heldergroene heidetakjes en rode en witte bloesem lijkt als een netwerk van draden en stippen over de ondergrond gespannen, wat bijdraagt aan de dieptewerking van de donkere partijen daaronder.

Mankes' experimenten met een grovere penseelvoering zouden beperkt blijven tot enkele schilderijen uit een periode van amper een jaar (1913-14). In een brief aan zijn mecenas Aloysius Pauwels, waarin hij uitgebreid refereert aan Van Gogh, schrijft hij: 'Nu vind ik mezelf het beste thuis (helaas of gelukkig) in een uiterste verfijning van kleur en vorm, altijd nog (al wil ik soms anders) komt het daarop neer; dat te geven voel ik als het grootste behagen. Nu is 't mogelijk dat dat voor mij het hoogste zal blijven, niet erg; ieder vogeltje zingt op zijn manier. Iets te geven zoo men het niet voelt is onzin, Vincent navolgen en geen Vincent van geest zijn ('t is misschien niemand toe te wenschen) is onzinnig of misdadig'.²

Ook in de schilderijen waarin Mankes een lossere toets gebruikt, heerst die geconcentreerde aandacht voor de dingen en hun verschijning. Maar ze missen toch ook de fijngevoelige tekening (vorm) en de rijke kleurengloed

die zijn werken doorgaans hun etherische en mystieke karakter verlenen. Het kan verklaren waarom Mankes het heeft gelaten bij kortstondig uitproberen. Dat neemt niet weg dat *Slootje met overhangende dopheide* tot de hoogtepunten van zijn oeuvre gerekend mag worden♦

Han Steenbruggen
Directeur-conservator

Geitje bij bloeiende boom
Jan Mankes
1913-14. Olieverf op doek,
15 x 10 cm
PARTICULIERE COLLECTIE

Noten

1. A. Ottevanger e.a., *Jan Mankes 1889-1920*, Zwolle 2007, p. 196.
2. J. de Lange, *Jan Mankes. Een kunstenaarsleven in brieven, 1910-1920*, Den Haag 2013, p. 385.

Slootje met overhangende dopheide

Jan Mankes

1914. Olieverf op doek, 24,3 x 30,3 cm

Bijdrage: € 70.000, waarvan € 50.000 uit het BankGiro Loterij Aankoopfonds en € 20.000 uit het Themafonds Moderne en Hedendaagse Kunst
MUSEUM BELVEDERE, HEERENVEEN / OTTEMA-KINGMA STICHTING

Slootje met overhangende dopheide van Jan Mankes is aangekocht met steun van de Vereniging Rembrandt, mede dankzij haar BankGiro Loterij Aankoopfonds, haar Themafonds Moderne en Hedendaagse Kunst en de Ottema-Kingma Stichting.